

ומה ששינינו ראשון ראשון קנה, אין הכוונה כל משהו ומשהו שנכנס אל המדה, אלא הכונה לכל לוג ולוג.

וכדאמר רב כהנא [בשבת פ ב⁽²¹⁾] **"שנתות" היו בהין**. בכלי גדול שמיועד למדידת "הין" [שנים עשר לוג], עושים לפעמים "שנתות", כלומר סימנים של חריצים היו בתוך הכלי, כדי שיוכלו למדוד בו גם כמות קטנה יותר. סימן אחד למדת לוג, וסימן שני לשני לוגים וכו'.

הכי נמי בברייתא דידן, **שנתות היו במדות**.

לפיכך שינינו ראשון ראשון קנה. שעל אף שיש בכלי כולו מדת "הין", מכל מקום, אם אמר לו כל לוג בסלע אני מוכר לך, הרי כאשר מילא את הכלי עד לסימן של לוג אחד, קנאו הלוקח, ואינם יכולים לחזור בהם ממקחו של לוג זה. וכן כשמילא את הכלי עד לסימן של שני לוגים, נקנה גם הלוג השני ללוקח.⁽²²⁾

תא שמע מברייתא, דלא כרב ושמואל:

כשם שאסור לאדם להלוות מעות לחבירו בריבית, כך אסור לו למכור חפץ בזול מחמת הקדמת דמי המקח מראש.⁽²³⁾

השוכר את הפועל בחודש ניסן, כדי לעשות, שיעשה הפועל עמו מלאכה לגורן, בעת אסיפת התבואה אל הגורן, ושילם לו את שכרו מראש — בניסן.

אם התנה השוכר לשלם לפועל: **היום בדינר**, דינר עבור כל יום מימי עבודתו בזמן הגורן —

ולגורן — **יפה שכרו בכל יום סלע** [ארבעה א-19 דינרים].

כלומר, אם בשעת הגורן יוכל הפועל להשכיר את עצמו עבור סלע ליום, ועבור הקדמת המעות מניסן, משכיר הפועל את

כהנא.

21. על פי תוספות. והא דלא הביאה הגמרא את המשנה במנחות פז ב הוא משום שרצו לומר שאף בכלי מידה של חול עושים שנתות ודברי רב כהנא בשבת פ ב נאמרו על מדות של חול. והרמב"ן כתב שהיות ורב כהנא תירץ על ידי משנה זו על כן הביאה על שמו. [הרש"ש בגיטין מב ב כיון לדברי הרמב"ן].

22. כתב בעליות דרבינו יונה: דוקא כשיש בה שנתות, אבל אם אין בה שנתות, אף על פי שאמר לו קב במעה אני מוכר לך, לא אמרינן כשיתן שם קב או יותר קנאו, וכגון שהדבר ברור לעין שיש שם קב או יותר, אלא עד שתתמלא

המדה לא קנה, לפי שאין ידוע בכיון מתי יש שם קב מצומצמת, וכשיש שם יותר מקב, נמצא שאין כאן מדידה לקב, שהרי מותר הקב המעורב עם הקב ודאי לא קנאו כיון שאין קב שלם. [וכן דעת הר"י מיגאש שבלא שנתות אינו קונה עד שתתמלא המדה].

ועוד כתב רבינו יונה: ויש לדחות דלהכי אוקמוה בשיש בה שנתות, דלאו אורחא דמילתא למכור קב קב בפני עצמו, כיון שאין שם שנתא לקב, ואין ידוע מתי יש שם קב.

23. תשלום ריבית זה נקרא: "אגר נטר לי" כלומר שכר עבור המתנת מעות, שהלוקח ממתין למוכר עד שיתן לו את המקח, שהוא תשלום על מעותיו, ההפרש בין ערך המקח למה שהלוקח

עצמו בזול — דינר ליום.

אסור לבעל הבית להנות הימנו, מן הפועל, משום איסור ריבית, (1) שהרי הפועל נותן לו בשעת הגורן עבודה שערכה סלע, עבור מה שהלוקח הקדים לשלם לו דינר בניסן, והמתין לו עד עכשיו.

אבל, אם שכרו בעל הבית **מחיום**, שיתחיל לעבוד אצלו מהיום, במחיר של **דינר ליום**, ושילם לו בעל הבית את שכרו מראש —

אין איסור בכך, ואף שלגורן יפה שכרו בכל יום **סלע**, מכל מקום **מותר** הדבר.

שכל פעולתו, מהיום עד לאחר ימות הגורן, כיום אחד ארוך היא נחשבת, ואין כאן "אגר נטר לי" שהרי התחיל בפעולתו מיד.

אבל אם לא התחיל הפועל במלאכתו אלא בשעת הגורן — אסור הדבר, שהרי עבור המתנת מעותיו השכיר הפועל את עצמו בזול.

מקרה זה דומה למי שמוכר לחבירו כור בשלשים סלע, סאה בסלע, שהרי הזכיר לתת

לו דינר ליום, ולא אמר לו בסתמא: עד ימות הגורן אני שוכר אותך בכך וכך דינרים.

ואי סלקא דעתך שכאשר אמר לו: **כור בשלשים, סאה בסלע אני מוכר לך**, נחשב הדבר כמו שכל סאה וסאה היא מקח בפני עצמו, וראשון ראשון קנה.

הרי **חבי נמו**, בשכירות הפועל, **קמא קמא מיפסק פסק**, כל יום ויום נחשב בנפרד, ויש כאן איסור ריבית, ו**אסור להנות הימנו**. (2)

ותיקשי: היאך שנינו: אם שכרו מהיום **מדינר ליום ולגורן יפה סלע** — מותר?¹

אמר, תירץ, **רבא: ותסברא**, וכי סבור אתה שדבר זה אסור מצד הדין?

וכי **זלוזלי בשכירות**, להשכיר את עצמו בזול, **מי אסיר?**

הרי אפילו כאשר הקדים לו את התשלום מניסן, ואינו עושה עמו עד לגורן, אין איסור תורה בדבר, כי רשאי הפועל להשכיר את עצמו בדמים מועטים. (3)

שילם הוא "שכרו" של הלוקח בהמתנתו.

1. להלן מבואר שאין בכך איסור ריבית מן התורה ורק מיחזי כאגר נטר לי.

2. שכשם שאסור להשכיר עצמו לימות הגורן בדינר — כאשר משלם לו בעל הבית בניסן, אם עבודתו בימות הגורן, כך אסור להשכיר את עצמו לימות הגורן בדינר אפילו אם עבודתו מתחילה מהיום, כי כל יום עומד בפני עצמו, והרי הוא כמשכיר עצמו לימות הגורן בלבד.

3. כתב רשב"ם: ואין הדבר דומה להלוואה, או למקח שהמוכר מוכר בזול עבור הקדמת מעותיו של לוקח, כי בהלוואה צריך הלוה לשלם את סכום המעות שהוא קיבל, וכן במקח — יש ערך קצוב לחפץ, שהרי בדיני מקח וממכר נאסרה אונאה ויש דין "ביטול מקח", על כן מכירה בזול מתפרשת כתשלום חפץ יקר עבור דמים מועטים שהקדים הלוקח למוכר.

אבל בשכירות, הרי דרך פועל להשכיר את עצמו בכל שהוא כשאינו לו מה יאכל, וכל מה שמקבל הפועל מבעל הבית רווח הוא אצלו — אם כן, אין שום צד ריבית בהקדמת מעות על

ותמהינן: אם כן, **מאי שנא רישא**, כשאינו עושה עמו מלאכה מהיום, דקתני: אסור להנות הימנו, משום אגר נטר לי.

ומאי שנא סיפא דמותר הוא, כשעושה עמו מלאכה מהיום!?

ומפרשינן: **רישא**, דלא קא עביד בהדיה **מהשתא**, אינו עושה עמו מלאכה מעכשיו, וחומרא דרבנן היא לאסור, משום שנתינת המעות מעיקרא **מיחזי כי אגר נטר לי**, ולא מדין תורה.

אבל **סיפא**, דקא עביד פועל בהדיה **מהשתא** — לא מיחזי כי אגר נטר לי, לפיכך מותר הדבר.

שנינו במשנה: הלוקח פשתן מחבירו, ואם היה מחובר בקרקע ותלש כל שהוא — קנה.

והניחה הגמרא שתלישת הפשתן כמשיכה היא נחשבת, ועל ידי תלישת חלק מהפשתן — קנה הלוקח את כל הפשתן. (4)

ולכן היא תמהה: **משום דתלש כל שהוא** מן הפשתן, קנה את כל השאר!?

וכי משיכת חלק מן המקח, קונה את כל המקח! (5)

א. קרקע נקנית בקניין "חזקה". ולכן, קונה המייפה את הקרקע כדי שתהיה ראויה לחרישה, הרי זה קניין חזקה, וקנה.

ב. המחזיק במקצת מן הקרקע, קונה את כל הקרקע שמוכר או נותן לו בעל הקרקע.

ג. כל המחובר לקרקע, הרי הוא כקרקע, ונקנה גם הוא בקניין חזקה.

אמר, פירש, **רב ששת**: לא משום משיכה קנה הלוקח את הפשתן, אלא משום קניין חזקה.

והבא, **במאי עסקינן**? כגון **דאמר ליה** מוכר ללוקח: **לך תלוש מעט פשתן מן הקרקע**, ויפה לך (6) **קרקע כל שהוא**, וקני את כל מה

4. רשב"א.

5. רשב"ם. [וראה "חכמת שלמה" לחושן משפט קצו ד על פי רש"י בעבודה זרה עא א ד"ה ולא הדרי. ובמאירי כאן בשם גאוני הראשונים].

6. כך היא גירסת הרשב"ם ותוספות. ויש מן הראשונים שגרסו: לך יפה לי קרקע כל שהוא, וכוונתו היתה: תמורת אותה הנאה שאני אהנה ממך, הריני מקנה לך את הקרקע, ואגב הקרקע תקנה את הפשתן. וכתב הרשב"א: לפי זה צריך לומר שיש בשכר אותה תלישה שוה פרוטה — דקרקע

שכירות זולה. וראה עוד ביד רמ"ה אות קיב, ברש"ש ומאירי.

והרשב"א כתב: פירש מורי ז"ל [רבינו יונה, ראה בדבריו] דכיון שגוף הפועל בעולם, הרי הוא כמוכר לו חפץ בפחות מכדי דמיו למסור לו החפץ לאחר שלשים יום דכיון שהחפץ בידו כולזולי בדמיו הוא ושרי. [וכתב עוד דהא דאסרו רבנן משום מיחזי כאגר נטר לי אינו אלא בשכירות פועל הואיל ולא משתעבד פועל לגמרי מהשתא שהרי יכול לחזור בו, אבל בשכירות קרקע שזוכה בו מהשתא זכייה גמורה, שרי למימר ליה מהשתא בדינור ולקמיה יפה סלע. וראה עוד מה שכתב בזה ב"קהילות יעקב" בבא מציעא סימן מו אות ג].

שעליה, הפשתן.

כלומר, לך והחזק בקרקע, על ידי שתלקט

— תקנה את הפשתן שעליה. (7)

ויפוי אלא כאשר נעשה הדבר לצורך הלוקח בלבד, אבל כאן הרי אינו קונה את הקרקע על מנת לזרעה אלא לצורך קניית הפשתן, נמצא שיש ביפוי הקרקע גם צורך המוכר, ואין זו חזקה. [וראה שם ס"ק א ב ג אם שייך לקנות את הפשתן "אגב" הקרקע].

ג. הנה מתחילה סלקא אדעתין שכל הפשתן נקנה על ידי משיכת חלק מן הפשתן, אם כן צריך לומר שיש לפשתן דין של מטלטלין שמועיל בהם קניין משיכה, שהרי בקרקע לא מועילה משיכה [ראה גיטין כב א] וכתב הרשב"א: כל העומד לתלוש כתלוש דמי.

אך למסקנה הרי קניית הפשתן מתבצעת על ידי החזקה בקרקע, וכתב הרמב"ן: לפי פירוש הרשב"ם צריך להעמיד בפשתן שאינו עומד להתלש.

כלומר, לפירוש הרשב"ם שהפשתן עצמו נקנה בקניין חזקה, על כרחך לומר שיש לפשתן דין קרקע, לפיכך העמיד הרמב"ן בפשתן שאינו עומד עכשיו להתלש [שעדיין הוא צריך לקרקע].

אך לפירוש הרי"ף והתוספות שהפשתן עצמו נקנה בקניין חצר, יש לדון את הפשתן כמטלטלין, וראה מה שהשיג הרשב"א על הרמב"ן. [ובעליות דרבינו יונה נראה שיש לפשתן דין קרקע ואף על פי כן נקנה הוא בקניין חצר על ידי הקרקע. וראה עוד במאירי].

ד. לפי שיטת התוספות שהפשתן נקנה ללוקח על ידי שכירות הקרקע ו"קניין חצר" דנו האחרונים אם יש להוכיח מתוספות שקרקע נקנה ב"קניין חצר" [אם נקוט שיש לפשתן דין של קרקע] ראה "אור שמח" גירושין יא ו, "נתיבות המשפט" רמא ג ו"ברכת שמואל" גיטין סימן לג.

הנקנה בכסף שוה פרוטה מיהא בעינן — רשב"א. וראה ב"אילת השחר". שמדברי הרשב"א מבואר דאף על גב דיכול אדם להתחייב עבור פעולה כמה שרוצה, מכל מקום לגבי אם מיקרי "נתינת כסף" אזלינן לפי שויו, וכשאינו שוה פרוטה, אין כאן נתינת כסף לקנות את הקרקע. וראה מה שנתבאר בעליות דרבינו יונה [וב"אילת השחר"] מדוע אין השכירות נחשבת כמלוה שאין קונים בה קרקע.

7. א. כתב הרשב"ם: ואתא מתניתין לאשמועינן דחזקת קרקע מהני לפשתן — אף על גב דלא זבין ליה קרקע. בפשוטו כוונת רשב"ם היא שהלוקח קונה את הפשתן על ידי מעשה חזקה שהוא עשה בקרקע. [וחידושו הוא שיש אפשרות לקנות קרקע על ידי מעשה קניין בקרקע הסמוכה לה — כאשר אינו קונה את הקרקע שבה הוא עושה את מעשה החזקה, וראה ב"אילת השחר" שצ"ל לדברי הר"ש (פאה א ו) שכן משמע בירושלמי].

ובתוספות כתבו: החזק בקרקע על ידי יפוי, ותהא שאולה לך להיות כחצרך לעניין זה שתקנה מה שעליה, כלומר תלישת הפשתן נועדה כדי שיהיה ללוקח קניין בקרקע, ואת הפשתן קונה הלוקח ב"קניין חצר" ולא ב"קניין חזקה", והרמב"ן כתב בשם הרי"ף והר"י מיגאש שהוא קונה את הפשתן "אגב" שכירות הקרקע. ב. הראשונים נחלקו אם תלישת הפשתן ויפוי הקרקע נחשבת קניין חזקה ללוקח או דבהנאת הלקיטה קונה הלוקח את הקרקע בכסף.

כתב ב"דברי יחזקאל" מד ד: הא דלא מהני תלישת הפשתן לקנות בתורת חזקה לשיטת התוספות וסייעתם, הוא משום שלא שייך חזקה

מתניתין:

המוכר יין ושמן⁽¹⁾ לחבירו והוקרו או שהוזלו, לאחר שפסקו דמיהם, והמוכר או הלוקח רוצה לחזור בו.

אם הוקרו או הוזלו עד שלא נתמלאת המדה, קודם שנתמלא הכלי שמדד המוכר לתוכה את היין או השמן, למוכר — ברשות המוכר הוקרו או הוזלו.

ואם הוקרו או הוזלו משנתמלאת המדה, ללוקח — ברשות הלוקח הם.

ובגמרא יבואר, שמדובר באופן שכלי המדידה אינה של שניהם, אלא של אחר שהשאילה לשניהם, ובאה המשנה ללמדנו, כי קודם שנתמלאה המידה, הרי היא שאולה למוכר, ומשנתמלאה המידה, הרי היא שאולה ללוקח. ומדובר כאן שמודד לו את היין או השמן בסימטה, או בחצר של

שניהם, או ברשות לוקח, שבכגון זה כליו של לוקח קונים לו.

ואם היה פרסור ביניהן, המודד ללקוחות בשכר שנותנים לו, נשברה החבית — בשעת המדידה, וכגון שלא נשברה מחמת אונסים אלא משום שלא נזהר יפה במדידה, נשברה לפרסור, וחייב הוא לשלם את ההפסד של המקח, כיון שנעשה אחראי על המקח בזה שמקבל שכר עבור המדידה⁽²⁾.

ואגב הענין הקודם, מוסיפה המשנה ללמדנו, כי:

וחייב המוכר יין ושמן לחבירו לחטיף לו שלש טיפין. לאחר שעירה המוכר את היין או את השמן לתוך כליו של הלוקח, חייב הוא להשהות את המידה על הכלי עד שיטפטפו ממנה עוד שלוש טיפות, טיפה אחר טיפה.

הרבינה — היטה המוכר את המידה על

גמור.

ג. הרמב"ם והשו"ע מפרשים, שהסרסור מוכר בשליחות, ועל ידי זה נעשה שומר שכר על הסחורה, וחייב בכל גניבה ואבידה כיון שיש לו שכר על עצם המכירה.

ד. הרא"ש מפרש, שמצד עצם המכירה אינו שומר שכר, מכל מקום בשכר המדידה נעשה לכל הפחות שומר שכר בזמן המדידה, ודווקא באופן שיש לו שכר על פעולתו, בזה יש לו דין שומר שכר גם על החפץ.

אמנם הראב"ד מפרש, שמדובר כאן בחבית של הסרסור שהשאילה למוכר וללוקח, ובאה המשנה להשמיענו, שאם הסרסור היה שם, אף על פי שהוא לא מדד, כל שנשברה החבית מחמת אונסים, נשברה לו, והמוכר והלוקח אינם

1. הוא הדין למוכר פירות או תבואה, והמשנה נקטה יין ושמן משום ההלכה הנוספת שיש במכירת דבר לח, שחייב לחכות בסיום המילוי עד שמטיף שלוש טיפין. רשב"ם.

2. הברכת אברהם מוכיח שיש ארבע שיטות ראשונים בגדר דין נשברה לסרסור:

א. דעת הרב"ם בתוס', שחייב על נזק שנעשה על ידו במדידתו הואיל ומקבל שכר מדידה, ופטור על אונס ועל גניבה ואבידה, ואין חיובו אלא על שבירתו באונס כעג גניבה ואבידה, ולא באונס גמור.

ב. הרשב"ם ורבנו גרשום מפרשים, שאם המקח בכלים של הסרסור או שעשה מעשה קנין, קונה ממש את המקח, וחייבו גם על אונס

ואם נאמר שמדובר ברשות הלוקח, הרי נסתפקו בגמרא לעיל אם הכלי נחשב הפסקת רשות, ולא נפשט בגמרא. ולכאורה היה אפשר לפשוט מהמשנה שכליו של מוכר ברשות לוקח קנה לוקח, והוא הדין כליו של לוקח ברשות מוכר קנה המוכר.

אמר רבי אלעאי: יש ליישב, שמדובר במשנה **במדת סרסור**, שהמתווך ביניהם הוא בעל המידה, ואינה שייכת לא למוכר ולא לקונה. אלא שהוא משאילה למוכר על מנת למדוד בה, ומשעה שנתמלאת — הרי היא מושאלת לקונה, כדי שיעביר מה שיש בה לכליו שלו.

ומקשינו: **והא מדקתני סיפא**, והרי ממה ששנינו בסוף המשנה: **ואם היה סרסור ביניהם, נשברה החבית — נשברה לפרסור. מכלל זה אתה למד, דרישא, לאו בסרסור עסקינן?**

ומתריצין: **רישא** — מדובר שהשאל ליהם **מדה בלא סרסור**, שהמתווך אינו שם, והמשנה מחדשת שאינם שלוחיו של המתווך והמקח אינו נחשב ברשותו, אף על פי שהמידה היא שלו.

סיפא — מדובר **בסרסור עצמו**, שהמתווך ביניהם, וכיון שהוא שם וכלי המדידה שלו היא, המקח נחשב ברשותו, כיון שהוא לוקח את המקח מהמוכר ומוכרו ללוקח, ומשום כך כשנשברה החבית בשעת המדידה, נשברה לסרסור, וחייב הוא לשלם על הפסד המקח, שכליו קנו את המקח.

צידה לאחר שהטיף ממנה שלוש טיפות, **ומיצית** [ומיציה] את שיירי היין או השמן, כלומר שהניח את המידה על צידה עד שכונסו שיירי המשקים שבדפנות לשולי הכלי, **הרי הוא המיצוי של מוכר**, שכבר נתיאש הלוקח ממנו.

והחנווני, אינו חייב להטיף שלש טיפין, מפני שהוא טרוד בלקוחותיו, ואין לו פנאי לעמוד עם כל אחד עד שיטיף שלוש טיפות.⁽³⁾

רבי יהודה אומר: אף החנווני אינו פטור מלהטיף שלוש טיפות, אלא רק **ערב שבת עם חשכה פטור**, מפני שהשעה דוחקת, אבל בימות החול חייב.

גמרא:

הגמרא דנה בדין המשנה **הא מדה דמאן?** כלי המדידה למי היא שייכת?

אילימא מדה אם נאמר כי כלי המדידה **דלוקח**, אם כן, מדוע נאמר במשנה כי **עד שלא נתמלאת מדה** מה שבתוכה עדיין שייך למוכר, והרי **מדה דלוקח היא**, וכל מה שנכנס לתוך כלי הלוקח נקנה לו!

ואלא שמא נאמר שמדובר במשנה, באופו שהמדה, כלי המדידה, הוא **דמוכר**, אם כן, קשה מדוע נאמר במשנה כי **משנתמלאת מדה**, מה שבתוכה נקנה ללוקח, והרי **מדה דמוכר היא**, ועדיין לא נכנס הדבר לכליו של הלוקח!

שהחנווני צריך להרוויח משהו, הוסיפו לזכותו טיפות אלה. אבל הר"י מיגאש והרמב"ם גרסו

חייבים לשלם לו, שהרי שאילה בבעלים היא. 3. כך ביאר הרשב"ם, והמאירי ביאר משום